

GÖKHAN ÇETİNSAYA: KAPSAYICILIK, TÜRKİYE’NİN IRAK VE ORTADOĞU POLİTİKASINDAKİ TEMEL İLKEDİR

Gökhan ÇETİNSAYA

1985’te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nden mezun oldu. 1994’te Manchester Üniversitesi Orta Doğu Çalışmaları Bölümünde doktorasını tamamladı. “Ottoman Administration of Iraq, 1890-1908” başlıklı teziyle Kuzey Amerika Ortadoğu Çalışmaları Cemiyeti (MESA) sosyal bilimler doktora tez ödülü birinciliğini ve İngiltere Orta Doğu Çalışmaları Cemiyeti (BRISMES) en iyi doktora tezi ödülünü kazandı. Hacettepe Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünde (1986-2001) ve İstanbul Teknik Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümünde (2002-2008) görev yaptı. Londra Üniversitesi SOAS’ta (2001), Berlin Hür Üniversitesi Türkoloji Enstitüsünde (2004) ve Woodrow Wilson Uluslararası Merkezinde (Washington DC, 2007-2008) misafir araştırmacı olarak bulundu. İstanbul Şehir Üniversitesi Rektörlüğü (2008-2011) ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (2011-2014) görevlerini yürüten Çetinsaya, halen Başbakan Başdanışmanı ve Büyükelçi olarak görev yapmaktadır.

ORSAM: Hocam öncelikle bizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Sizinle Irak konulu bir sohbet gerçekleştirmek istiyoruz. Sizin için de uygunsa 2003 yılı sonrası Irak'ın temel dinamikleri üzerinden başlayalım. 2003 yılı sonrası Irak'ta neler değişti? Yeni Irak nasıl bir yapı arz etti ve nasıl bir süreç yaşandı? 2003 yılı sonrası nasıl bir Irak dinamiği ortaya çıktı?

Gökhan Çetinsaya: Saddam'ın son dönemlerinde Irak kapalı bir kutu haline dönüşmüştü. Dış dünya ile etkileşimin azaldığı ve Saddam'ın politikalarının toplum üzerinde çok belirgin sonuçlara yol açtığı bir süreç yaşanırken, ABD'nin yapmış olduğu müdahale ve işgal ile tabiri caiz ise 'pandoranın kutusunun' açılışına şahit olduk. Uzun yıllardır içeride baskılanmış veyahut iç politikalar sonucu belli pozisyonlara sürüklenmiş unsurlar, kitleler ve faktörlerin hepsi birden açığa çıkmaya başladılar. Irak'ın o günü ve geleceği şekillenmeye başladı. Bu da bir dış müdahale ile gerçekleşti. Bu süreçte ABD'nin politikaları da etkili oldu. Bunun değerlendirmeleri tüm dünyada ve ABD'de de yapılmaktadır. Özellikle DAEŞ bağlamında da düşündüğümde, Saddam'ın ordusunun veyahut Irak ordusu-

nun üst düzey komutanlarını emekli etmek yerine bütün ordunun terhis edilmesinin etkileri, bugüne kadar gelen en önemli dinamiklerden biri olmuş gibi. Bir tarihçi olarak da baktığımda böyle görmekteyim. Çünkü genellikle Ortadoğu'daki ordular birkaçı hariç milli ordular. Bunlar köyünden gelen insanların oluşturduğu ordulardır. Bunların kurmay kademesi, komuta kademesi, yanlış işler yaptı diye bütün bir orduyu cezalandırmak, lağvetmek akıl kârı değildir. Bunun olmadığı da son 10 yılda birkaç açıdan ortaya çıktı. İç güvenlik açısından baktığımızda, bu hatanın yol açtığı olaylar zinciri o günden beri sürekli başka bir şey üreterek devam ediyor. Önce milisler vardı, El Kaide ve benzeri örgütler vardı, şimdi DAEŞ var. O zaman yaratılan güvenlik boşluğu hala doldurulabilmiş değil. Doldurulmaya çalışıldı, ama milli bir ordu kurulamadı. Mezhebi yapılar ortaya çıktı. Bunun yarattığı sıkıntıları DAEŞ'in ortaya çıkmasında da görebiliriz.

Ana sebeplere gittiğimizde; birinci neden milli ordunun lağvedilmesidir ve bu durumun yaratmış olduğu güvenlik boşluğunun devam etmesidir. İkinci neden ise etnik-sekter (mezhepsel) siyasetin hâkim olmasıdır. Bu gözle bakınca ben anayasa tecrübesini başarılı bir tecrübe ola-

rak görüyorum. Bütün yanlış işlerin arasında anayasada bütün unsurları kapsayıcı bir biçimde bir denge sağlanmaya çalışıldı.

Ama hocam bu sadece anayasa ile kaldı öyle değil mi? Yani anayasa kanun ve hukuki metinlerle desteklenmedi.

Tabi, ama bütün bu başarısızlıklar arasında onun yapılabilmiş olması bir başarı. Ancak uygulanması ve kapsamı konusunda yetersiz kaldı. Irak'ın son üç yılda yaşadığı krizi hepimiz gördük. Yani, dışlayıcı, mezhepçi bir iktidarın nasıl bir felakete yol açtığını hep birlikte gördük. O bakımdan Irak'taki çözüm kapsayıcılıktan ve bütün unsurları masanın etrafına toplamaktan geçiyor. Anayasanın işlenmesi, parlamentonun işlenmesi çok önemli. Yani sosyal gerçeklikler buna karşı politikalar üretse de en azından teorik olarak insanların uzlaştığı bir mekanizma var, anayasa var, parlamento var. Bunun işlenmesi için herkes gayret göstermeli.

Temel dinamikler açısından bakıldığında aslında siyasal olarak Irak'taki her grubun masaya oturulmak istendiği ve her gruptan oluşan bir yönetim yapısının kurulmak istendiği görülüyor. Ancak

bu bir taraftan da işlemez bir süreç haline geliyor. Çünkü 2003 yılı sonrası temel yapıya bakıldığında hep ulusal birlik hükümetleri adı altında hükümetler kurulmaya çalışıldı. Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, demokrasinin iyi işleyebilmesi için iyi bir iktidarın yanı sıra iyi bir muhalefet olması lazım. Baktığımızda, seçime giren bütün partiler aynı zamanda da iktidar çatısı altında birleşiyorlar. Böyle olunca kendi pozisyonundan memnun olmayanlar yönetim yapısı içerisinde muhalefete başlıyorlar ve yönetimi işlemez hale getiriyorlar.

Doğru söylüyorsunuz, zannedirim ki bu dersler öğrenildikçe ve son bir yıldır devam eden, herkesi kapsayan ve etnik-sekter siyaset yapmayan hükümet tarzı devam eder ise bu sizin söylediğiniz ideal koşullara da ulaşılabilecektir. Birtakım dersler çıkarıyorsunuz yaşadığınız tecrübelerden ve bir daha o hataları yapmamaya çalışıyorsunuz. Eminim, Irak siyasetindeki aktörler de bu durumun farkına varacaklardır. Ama öyle bir durum ki ideal koşullara ulaşabilmek için öncelikle mevcut sorunları çözmek gereklidir. Ancak şimdi DAESH terörü Irak toplumunu ve Irak siyasetini kilitlemiş durumda.

Irak'taki çözüm kapsayıcılıktan ve bütün unsurları masanın etrafına toplamaktan geçiyor.

Kapsayıcılık meselesi de burada son derece önemli. Farklı gruplar üzerinde baskı kurarak, devletin sunduğu imkânları kullanarak belki iktidarı elinizde tutabilirsiniz.

Nerede olursa olsun etnik ve sekter siyaset uyguladığınız anda zarar görürsünüz. Ama kapsayıcı siyaset uyguladığınız zaman çözüm üretebilirsiniz ki medeniyetler de böyle ilerlemiştir. Dünyadaki beş bin yıllık medeniyetler tarihine baktığımızda, nerede bir kapsayıcılık varsa, buna Osmanlı İmparatorluğu da dahildir, medeniyetlerin yükseldiği görülmüştür. Nerede bir etnik-sekter siyaset varsa, orada herkes kaybeder.

Irak'ta 2003 yılı sonrası süreç içerisinde, özellikle 2011 yılına, yani ABD

askerlerinin Irak'tan çekilmesine kadar farklı dengeler ve farklı politik değişimler oldu. Siz 2003 yılı sonrası ABD'nin Irak politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

İlk soruda da işaret ettiğimiz gibi ABD'nin hataları çok belirgin. O dönemin tanıklarının çeşitli anılar ve kitaplarında da ortaya koydukları gibi, Irak toplumu hakkında ABD'nin zaten baştan yanlış tasavvurları vardı. Sünnilik nedir, Şiiilik nedir bunların gerçeklikleri nedir? Bunlar hakkında temelde yanlış tasavvurlar vardı ve bu yanlış tasavvurlar doğrultusunda Irak politikasında belirleyici olan askeri ve sivil yöneticiler tarafından farklı politikalar uygulandı. Yapılan hataların bazıları sonradan düzeltilmeye çalışıldı, ama sonuçta Irak kaybetti.

ABD ne kaybetmiştir, bunu kendileri değerlendirir ama bu yanlış politikaların sonucunda herkes kaybetti. Şimdi onlar telafi edilmeye çalışılıyor. Ama sonuç itibari ile ateş düştüğü yeri yakıyor.

2003'ten 2011'e kadar ki süreç içerisinde ABD'nin etkisinde bir Irak vardı. Ancak 2011 yılından sonra Ortadoğu'da bir dönüşüm sürecinin başladığını görüyoruz. Arap Baharı denilen bir değişim süreci var. Nasıl adlandırırsak adlandıralım bu durum Ortadoğu'da ciddi bir dönüşüme yol açtı. Tam ABD askerlerinin çekildiği dönemde, Suriye meselesi de gündeme geldikten sonra Irak'ta bir şekilde etkilendi. Siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Yani Ortadoğu'daki dönüşüm süreci Irak'ı nasıl etkiledi?

Ben olumsuz değerlendiriyorum. Irak'ın kendini bulması süreci açısından Arap Baharı ve sonrasında yaşananların Irak'ı olumsuz etkilediği kanaatindeyim. Dediğim gibi; Irak'taki değişimin dinamikleri hem Irak'ın kendi iç dinamikleri ile alakalı hem de Ortadoğu'da ki dinamikler ile. Aynı zamanda Soğuk Savaş sonrası dengeler ile de alakalı. Irak'ta yaşananlar hem iç faktörler hem de dış faktörlerle

ilgili. Ortadoğu'daki değişim ise büyük ölçüde Soğuk Savaş sonrası dünya düzeni ile alakalı. Ortadoğu'daki bu değişim kaçınılmazdı. Bunun nedeni de küresel gelişmeler: dünyada yüzyıl önce kurulmuş bir düzen vardı ve Soğuk Savaş sonrası bu düzen aşağı yukarı değişti. Beklenen şeydu ki; Ortadoğu'da da, 1990'larda Doğu Avrupa'daki olan değişim gibi bir değişim olsun. Çünkü yüzyıl önce kurulan bu düzenler ister istemez değişiyorlar yeni dünya düzeninde. Doğu Avrupa bunu bir şekilde başardı ve sıranın teorik olarak Ortadoğu'ya geldiğini söylüyorduk. Bunun da nehrin olağan akışına uyacağını, demokratikleşme yönünde olacağını öngörü-yorduk. Ama iç dengeler, dış dengeler, farklı sosyal yapılar, stratejik öngörüler farklı merrada akmaya başladı ve umulanın dışında gelişmeler oldu. Ortadoğu'daki kutuplaşma büyüyerek ilerliyor. Irak'taki gelişmeleri etnik ve mezhepsel boyutlarıyla ve güvenlik bağlamında düşündüğümüzde Arap Baharı sürecinde yaşananların Irak'taki gelişmeleri olumsuz etkilediğini düşünüyorum.

Arap Baharından önce, Türkiye'nin en büyük çağrısı, herkesin masanın etrafında toplanması ve buna İran, İsrail'de dahil olmak üzere, Ortadoğu'nun kaderine, güvenliğine, geleceğine bizlerin

Arap Baharından önce, Türkiye'nin en büyük çağrısı, herkesin masanın etrafında toplanması ve buna İran, İsrail'de dahil olmak üzere, Ortadoğu'nun kaderine, güvenliğine, geleceğine bizlerin karar vermesiydi.

karar vermesiydi. Son iki yüzyıldır Ortadoğu bir şekilde yabancı devletler tarafından yönetiliyor ve kaderi yabancı devletler tarafından belirleniyordu. Şimdi, Soğuk Savaş'ın bittiği ve yeni bir dünya düzeninin kurulduğu bir dönemde Ortadoğu'da ilk defa bir barış umudu vardı. Hem iç kuvvetler hem de dış kuvvetler bunu destekliyordu. Bunu yabancı ülkeler olarak algılamayın; iktisadi koşullar, sosyal koşullar anlamında algılamalıyız. Ama bu fırsatın sanki kaçtığını görüyoruz. Tek bir umudumuz var. İnşallah bu süreç, örneğin Fransız İhtilalindeki süreç gibidir. Yani, şu anda biz doğum sancılarının içinde yaşıyoruz da bundan sonra istediğimiz ve özlediğimiz o barış düzeni kurulabilir. Çünkü unutmayalım; Fransız İhtilali 1789 yılında oldu, ama Fransız İhtilali sonrası yeni düzenin kurulması 1815 tarihinde Viyana Kongresi ile gerçekleşti. Bu bakımdan inşallah bu yaşadıklarımız, doğum sancısı sürecidir diyoruz.

2003 yılındaki Irak Savaşı'ndan sonra, 2004-2005'te yaptığımız değerlendirmelerde Ortadoğu'daki dönüşümün Irak'tan başlayabileceğini söylüyordunuz. Bundan beş-altı yıl sonra, bir dönüşüm süreci başladı. Sizde bu geç kalmış bir dönüşüm mü?

Bu dönüşümü tutan ya da tetikleyen faktörler neler oldu sizce?

Arap Baharı sırasında yaşadıklarımızdan görülen şu ki değişim için sosyal kuvvet var. Bugün baktığımızda İran'da da bu sosyal kuvvet var, Mısır'da da var, başka yerlerde de var. Fakat global güvenlik endişeleri ve doğalgaz, petrol gibi doğal kaynaklara ilişkin meseleler, Ortadoğu'nun kaderini kendisine bırakamıyor. Uluslararası müdahaleler oluyor ve bu da doğal gidişatları bozuyor. Mesela ABD bir dönem Ortadoğu'da demokratikleşmeyi destekledi ve bunu da hem askeri müdahaleler yolu ile hem de ülkede serbest seçimlerin yapılması yolu ile gerçekleştirmeye çalıştı. Ama her iki durumda da ortaya çıkan yapılar, ABD'nin çıkarlarına uygun söylemler üretmedi. Sandıktan her seferinde ABD'nin bölgedeki egemenliğini sorgulayan kuvvetler çıkmaya başlayınca, doğal olarak ABD bakımından güvenlik endişeleri ve eski stratejik hesaplar gündeme geldi. Çünkü kabul edelim ki burası dünyanın en önemli petrol ve doğalgaz rezervlerinin olduğu bir bölge.

ABD'nin belki artık bu rezervlere ihtiyacı yok, o da bir efsane aslında. Benim görebildiğim kadarı ile ABD, farklı kaynak çeşitlendirmesi yaparak kendi enerji güvenliğini kendi ülkesi için garan-

tiye almış durumdadır. Ama kritik müttefikleri açısından bakıldığında Ortadoğu önemlidir. Ortadoğu'daki petrol ve doğalgaz yataklarının en az elli yıllık güvenliğini garanti altına alması zorunlu ve bu güvenliğin kesinlikle ABD'ye dost rejimler tarafından yürütülmesi lazım. Bu bakımdan global stratejik hesaplar ile bölgesel sosyal kuvvetler de dengeleniyor. İkincisi, yüzyıl önce yapılan yanlış hesaplar ve yanlış baskılamalar belli sosyal kuvvetleri bastırıldığı için onlar şimdi daha gür biçimde öne çıkıyor ve bir denge arayışı var. Demokratik ortamlarda bastırılmış her şey mutlaka bir gün ortaya çıkar ve geçmişin maliyetini de ödetir. Bütün bu siyasi hesapların yanı sıra bir de küreselleşme gerçeği var ve ona hazır olmalıyız. Ortadoğu'da hangi rejim olursa olsun, sosyal kuvvetlere engel olunamıyor. Herkes televizyondan, sosyal medyadan, her türlü bilgiye vakıf oluyor ve küreselleşmeden etkileniyor. Küreselleşmenin birbiri ile zıt iki temel özelliği var. Birincisi; üst kimlikleri teşvik ediyor, ikinci olarak da alt kimlikleri teşvik ediyor. Arap Baharı'nın bir açmazı da budur; bu iki zıt kuvvetin etkileriyle baş etmek.

Son iki yüzyıllık tarihte hem milli devletlerin kurulma aşaması hem de Soğuk Savaş dolayısı ile herkes kendine bir duvar çekmişti. Örneğin

Hindistan'daki müslümanlar ile Irak'takiler yeterince bir etkileşim içerisinde değildi, son yüzyılda. Ama şimdi bütün alt kimlikler serbestçe etkileşebiliyorlar. Medeniyetçi siyaset bunun için önemlidir. Başka türlü bu siyaset dinamiklerini absorbe edemeyiz. İşte burada bir denge gereklidir. Hem Irak'ın birliğini bütünlüğünü teminat altına alacak bir denge hem de bu insanların kendilerini mutlu hissetmelerini, kendilerini gerçekleştirmelerini temin edecek bir denge lazım.

Özellikle uzlaş, işbirliği ve sizin de söylediğiniz gibi Türkiye'nin ufkundaki medeniyetler projelerinin haklılığı ortaya çıkıyor. Siz de bunu dile getirdiniz. Sizin de söylediğiniz gibi yerel bir politika ve bir küreselleşme var. Fakat esas önemli olan yerel politikaları uzlaştırmaktır.

Türkiye zaten son üç dört yılda uygulanan politikalarından şikayetçiydi ve bunun Irak'ta bir felaket getireceğini söylüyordu ki DAESH dahil her şey aslında bu süreç ile ilgili. Ama son bir yıldır Irak'ta uygulanan siyaset o bakımdan Türkiye'yi de rahatlatıyor.

2003 yılı sonrası Türkiye, Ortadoğu'da ve özel olarak Irak'ta kapsayıcı poli-

Küreselleşmenin birbiri ile zıt iki temel özelliği var. Birincisi; üst kimlikleri teşvik ediyor, ikinci olarak da alt kimlikleri teşvik ediyor.

tikanın uygulanmasını ön- celiyordu öyle değil mi?

Dediğiniz gibi, 2004-2005'ten beri daha da belirgin olarak, Türkiye bütün tarafları kapsayıcı, en küçük Hristiyan grubunu da masanın etrafına davet eden bir politika izledi. Irak'taki iç gelişmeler bazen bu politikaların uygulanmasını, diyalogu zorlaştırdı. Son dönemde özlenen ilişkiler oluşturulmaya başlandı. Son süreçte, yeni hükümet ile birlikte ayrıştırıcı değil, kapsayıcı bir politika izlendiği görülüyor. Bundan Türkiye-İrak ilişkileri de olumlu olarak etkileniyor. Karşılıklı ziyaretler en üst seviyeye çıktı. En son Irak Cumhurbaşkanı Fuat Masum Türkiye'ye geldi. Belki kamuoyu fark etmemiş olabilir ama 23 Nisan'da Barış Zirvesi olarak adlandırdığımız Çanakkale törenlerinde Fuat Masum da barış zirvesine katıldı. Dört başbakan ve devlet başkanı

konuşma yaptı, yetmiş yakın temsilci vardı. Konuşma yapanların biri Avustralya, diğeri Yeni Zelanda başbakanları idi. Diğer ikisi de Türkiye Başbakanı ile Irak Cumhurbaşkanı idi. Fuat Masum önemli bir mesaj verdi burada. Bütün bunlar tabii bizi mutlu ediyor. Bu ziyaret hem iyi bir komşusu ve yakın bir müttefiki olarak Türkiye'nin Irak'a Irak'ın da Türkiye'ye verdiği önemi gösteriyor hem de sembolik olarak önemli bir anlam ifade ediyor. Osmanlı tarihinde Çanakkale önemli bir olay ve bugün gittiğinizde Gelibolu'daki mezarlıklarda Irak vilayetlerinden gelen askerler de var. Arap, Kürt, Şii, Sünni demeden Çanakkale'de savaşmışlar ve bunlar o zaman İslam dünyasının ortak idealleri için, savunulması için canlarını vermiş, gazi olmuş, şehit olmuş insanlar. Bu bakımdan sembolik olarak da çok önemli.

Burada biraz Türkiye'nin Irak politikasına ve Irak ile olan ilişkilerine değindik, ama bunu biraz daha derinleştirelim. 2003 yılı sonrası ortaya çıkan bir yapı var ve Türkiye'nin Irak politikasının grafiği farklı biçimde seyretmiş. Siz nasıl değerlendiriyorsunuz? Türkiye'nin Irak politikası ve Irak ile ilişkileri nasıldı?

Sizin de söylediğiniz gibi ABD işgali sonrası kısa bir dönem haricinde tutarlı bir politika izlendi ve temel ilkelere hiç değışmedi. Kapsayıcılık, Irak'ta bütün tarafların eşit temsili ve hakların eşit olarak tanınması hem Irak'ın geleceği açısından hem de Türkiye'nin politikaları açısından hep temel ilkeler oldu. Ama Irak'ın kendi iç türbülansları tabii bu politikaların hakkıyla uygulanamamasının da bir sebebi oldu. Bazen özlediğimiz sonuçları elde edemedik bazen biz istesek de Irak'tan aynı cevabı alamadık. Ama bugün geldiğimiz noktada gerçekten umut verici bir yöne doğru tekrar gidiyoruz. Tabii burada belki DAES meselesine değinmek gerekebilir. Kut'ül Amara Zaferi'nin yıldönümü dolayısıyla bir hafta kadar orada bulundum. Temaslar da yaptım. Tabii en sıcak mesele DAES terörü ve DAES'in Irak'tan bir an önce bertaraf edilmesi meseleydi.

Bunun sebeplerine baktığımızda da bir sebebi etnik-mezhepçi siyasetin belli bir dönem hâkim olması, bir diğer sebep ise güvenlik zaafı olması. Yani 2003'te yapılan hataların etkilerinin hala devam etmesi. Ama ne sebep bulursak bulalım olan olmuş, bizim için önemli olan artık buna bir ilaç bulmamız ve bunu tedavi etmemiz. Bu meseleyle ilgili olarak Türkiye için bazen olumsuz propagandalar yapılıyor. Siz de bunları biliyorsunuzdur. Bunların hepsi propagandanadan ibaret ve aslı yoktur. Türkiye baştan beri DAES'i terör örgütü olarak ilan etmiş bir ülkedir. Şimdi de Türkiye hem kendi mücadelesini yapıyor hem de Irak'a ikili ilişkilerde her türlü desteği veriyor. Üçüncü olarak da uluslararası koalisyona Türkiye her türlü desteği veriyor. Son dönemdeki istatistiklere baktığımızda, ortak istihbarat paylaşımı güçlendikçe, DAES şüphelisi olan yaklaşık 15,000 kişinin Türkiye'ye girişinin engellendiğini görüyoruz. Yaklaşık olarak 1,500 kişinin de sınır dışı edildiğini görüyoruz. Bunlar ciddi sayılardır. Türkiye'nin kararlılığını gösteriyor, ama yapılması gereken daha çok şey var. Türkiye DAES ile mücadelede bütünsel bir strateji beklentisi içerisinde. Yani biz Irak ile Suriye'yi birbirinden ayıramayız. DAES ile mücadele edilecek ise Irak'taki varlığı ile Suriye'deki

Türkiye DAES ile mücadelede bütünsel bir strateji beklentisi içerisinde.

varlığına bir bütün olarak bakılmalı ve bütünsel bir strateji geliştirilmeli.

Hocam isterseniz buradan Türkiye ve Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) ilişkilerine geçelim. Özellikle 2009 yılından sonra Türkiye ve IKBY ilişkileri yükselen bir grafik çiziyor. Siz bu ilişkileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Birçok boyutu var. Tarihsel, sosyal ve akrabalık bağlarının yanı sıra, 2003 yılı sonrası Türkiye'nin söylemine de uygun bir barış siyaseti ve ortak işbirliği siyaseti öncelenmişti. Zira Türkiye Irak'ta bütün tarafların masaya birlikte oturmasını istiyor. Irak'ın bir ve bütün olmasını, müreffeh olmasını istiyor. Demokratik, federal bir yapı içerisinde herkesin eşit haklarının ve sorumluluklarının tanımlanmasını ve bunun işlenmesini, Irak'ın güvenliğini istiyor. Bu bakımdan, Türkiye'nin IKBY ile kurduğu iyi ilişkiler, bu politikanın bir göstergesidir. Bunu göremeyenler, resmin bütününe bakmayanlar ya da bakmak istemeyenlerdir. Türkiye bu çabasını aslında her kesim için yapıyor. Irak'taki her bölge için uygulanıyor. Bunlar ile birlikte ticari ve iktisadi boyut çok önemli. Irak'a açılan sınır kapısı bağlamında hem Irak ile olan genel ticaret hacminde hem de bizzat IKBY ile olan

ticaret hacminde yükseliş var. Burada iş yapan firmalarımız, şirketlerimiz mevcut. Bildiğiniz üzere, uluslararası ilişkiler teorisinde iktisadi bağımlılıklar ve karşılıklı ilişkiler arttıkça barış ve refah da o derecede artar. Türkiye'nin Güneydoğu'da yaşadığı meseleler bağlamında da bu işbirliği ve iyi ilişkiler önemli ki bunun yararlarını herkes görüyor. Irak'taki soydaşlarımızın geleceği açısından da Türkiye'nin IKBY ile iyi ilişkileri bu amaca da yönelik. Yani Türkmenlerin geleceği açısından da bu iyi ilişkileri, bu karşılıklı iktisadi ilişkileri geliştirmek politikasını devam ettirmekte fayda var.

Türkmen meselesine girmişken buradan devam edelim. Türkmenler ile Türkiye arasındaki ilişkileri incelediğinizde Türkmenler her zaman Türkiye'ye bakan taraf oldular ve her zaman Türkiye'den çok büyük beklenti içindeler. Bu yüzden Türkiye ne yapsa Türkmenler için yeterli olmayacak. Türkmenlerin büyük kısmı hala Türkiye'ye anavatan ve tek koruyucu gözü ile bakıyorlar. Türkiye bunun gereklerini hem 2003 yılı öncesinde hem 2003 yılı sonrasında oldukça fazlası ile yerine getirdi. Zaman zaman Türkiye'nin Irak ile olan ilişkilerinde, hem böl-

gesel politikada hem uluslararası politikada inişli çıkışlı dönemler içerisinde Türkmenler ile ilişkilerde düşüşler ve yükselişler yaşansa da Türkiye'nin Türkmenlere olan ilgisi hep devam etti. Sizin açınızdan Irak'taki Türkmenlerin yeri nedir ve Türkiye'nin Türkmen politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bir önceki soruda da dediğim gibi bütün tarihsel, sosyal, kültürel şartları bir tarafa bırakalım. 2003 sonrasına yoğunlaştığımızda bile gördüğümüz şu; Irak'taki Türkmenlerin güvenliği, refahı, Irak'taki mevcut sistem içerisindeki durumları Türkiye'nin dış politika önceliklerinden biridir. Hem Türkiye'nin genel dış politika önceliklerinden bir tanesi hem de Türkiye'nin Irak politikası diye ayrı bir başlık açtığımızda onun da en önemli maddelerinden bir tanesidir. Bu bakımdan sizin de belirttiğiniz gibi buna son derece önem veriyoruz. Türkmenlerin refahı, güvenliği Türkiye için son derece önemli. Bunu da Türkiye her zaman gösterdi. Ama şunu da görmemiz gerekiyor; bunu yaparken de hep Türkmenlerin birliği için uğraştı. Çünkü atasözümüzdeki gibi, 'bir elin nesi var iki elin sesi var'. Dünyada başka siyasi coğrafyalarda da Türkmenlerin içinde bulunduğu konuma benzer unsurlar ancak birlik olabildiğinde sesleri çıkıyor. O yüzden

biz nasıl Irak'a kapsayıcılık anlamında genel tavsiyelerde bulunuyorsak, Irak Türkmenlerine de Türkiye baştan beri her zaman hiçbir ayrımcılık yapmadan "birlik olmalıyız" mesajı vermiştir. Birlik olursak sesimizi daha çok çıkarabiliriz. Anayasal haklarımızı daha iyi kullanabiliriz ve birçok dezavantajı avantaja da dönüştürebiliriz. Çünkü coğrafi bir dağınıklık var. Doğal kültürel, sosyal ayrılıklar var. Ama iş siyaset yapmaya gelince, iş anayasal hakları kullanmaya gelince, iş Irak'ın siyasi ve devlet yapısında hak ettiğin yeri ve rolü oynamaya gelince, bütün bunların birleşmesi ve birlik görüntüsü verilmesi lazım. Zannediyorum ki, herkes kabul edecektir, ne zaman bu birlik görüntüsü verildiyse daha çok meyve toplanıyor. Ne zaman dağınıklık havası verilirse, daha az meyve toplanıyor.

DAEŞ meselesi Türkmenleri de çok fazla etkiledi. Onları yurtlarından etti. Türkiye'nin öncelikli hedeflerinden biri de budur ki; bir an önce DAEŞ teröründen kurtulmak ve yerlerinden edilmiş Türkmenlerin yerlerine geri dönmeleri. Bundan etkilenenlere Türkiye ciddi bir yardımda bulunuyor. 750 tırlık insani yardım yapıldı. Türkmen kardeşlerimize yardım amacıyla hem Irak'ta hem de Türkiye'de bir kamp alanı açtık. En son Kut'ül Amara Zaferi'nin yıldönümü dolayısı ile orday-

Irak'taki Türkmenlerin güvenliği, refahı, Irak'taki mevcut sistem içerisindeki durumları Türkiye'nin dış politika önceliklerinden biridir.

dık ve ziyaret ettiğimiz Kut'ta yerlerinden edilmiş Türkmen aileler vardı. Türk Kızılayı ile birlikte ben de orada bulundum. İnsani yardım yaptık.

Türkmenlerin bir kısmı bu DAEŞ sonrasında göç meselesinde Türkiye'yi eleştirir yönde hareket ettiler, ama Türkiye'nin genel dış politikası ile örtüşmeyen bir eleştiri bu. Türkiye hangi Türk toplumu, hangi ülkede yaşıyorsa o ülkenin iç işlerine karışmadan, o ülkede refahlarının arttırılmasına yönelik bir çaba içerisinde öyle değil mi?

Tabi, kesinlikle. Siz eğer ayrımcılık yaptığınıza yönelik bir izlenim verirsiniz, ister insani yardım yapın, ister siyasi olarak bir pozisyonu savunun, bu herkese zarar verir. Hem Türkiye'nin Irak'taki politi-

kalarına hem de Türkmenlere zarar verir. Diyelim ki 100 liranız varsa bu 100 lirayı, Irak'taki 10 birimden sadece bir tanesine yatırmanız, uzun vadede sadece Türkiye'ye zarar vermez, yardım yapmış olduğunuz o tek bir birime de zarar verir. Çünkü diğer dokuzunun hoşnutsuzluğunu kazanmış olursunuz. Ama siz o 100 lirayı belli prensiplere göre mümkün olduğunca adil şekilde dağıtırsanız, uzun vadede sözünüz dinlenir. Bu insani yardımlar konusunda ayrıca o ülkenin makamları ile birlikte hareket etmeniz lazım. Bu nedenle Irak Kızılayı ile Türk Kızılayı yakın ilişkiler içerisindedir. Biz de kendi ülkemiz için aynı şeyleri bekleriz.

Hocam Kut'ül Amara ziyaretinize değinelim. Ziyaretiniz Türkiye-İrak ilişkilerinin de iyi noktaya

geleceğini gösteriyor, ama bu ziyarette neler gördünüz? Türkiye-İrak ilişkileri kapsamında neler söylersiniz?

29 Nisan günü Kut'ül Amara Zaferi'nin yıldönümüydü. O vesile ile Kut'ta törenler yapıldı. Ben de hem Bağdat'ı hem Kut'u ziyaret ettim, çeşitli temaslarda bulunduk. Çok başarılıydı. Orada Türkiye-İrak ilişkilerinin her geçen gün iyiye gittiğini gördük. Sizler ile yaptığımız bu görüşmedeki konular da görüşüldü orada. Türkiye hakkında olumsuz bir propaganda da var. Bunu da gizlememek lazım. Hem Türkmenler hem genel olarak Irak kamuoyu üzerindeki soru işaretleri, medya algıları, farklı kesimlerden kaynaklanan imajlar ve bunları giderici faaliyetlere hız vermeliyiz. Ama genelde herkeste yeni dönem Türkiye-İrak ilişkileri açısından bir umut var, beklenti var. Ben Kut'ül Amara gibi olayların buna pozitif yönde katkı yapacağını düşünüyorum. Aslında zaferin 100. yıldönümü gelecek yıl ve ben de biraz o bağlamda temaslarda bulundum. Gelecek yıl ne yapılabilir? Bu zafer, Irak açısından da Türkiye açısından da önemli ve iki ülkenin dostluğunu pekiştirecek unsurlara sahip. Biraz önce de anlatmaya çalıştım; aralarında yaklaşık bir yıllık bir dönem var, ama iki savaş ve iki zafer birbiri ile çok ilişkili. Bu za-

ferin Türkiye-İrak ilişkileri ve kardeşliği bakımından önemi nerede diye sorarsanız; Çanakkale'deki mezarlıkları gezdiğinizde şunu görüyorsunuz: Irak vilayetleri dahil bütün Osmanlı vilayetlerinden askerler şehit olmuş. Aynı şekilde Kut'taki ve Irak'taki şehitliklere gittiğimizde Anadolu'nun bütün vilayetlerinden gelen askerler ile birlikte Irak'ın bütün vilayetlerinden gelen askerlerin canla ve başla çarpıştığını görüyorsunuz. Çanakkale'de de Irak'ta da Sünni-Şii ayrımı, Kürt-Türk ayrımı, Arap-Türk ayrımı yok. Son İslam devletini savunmak için Necef ve Kербela'da oturan Şii müçtehitlerinin o dönemde yayınladıkları cihat fetvaları var. Bu da çok etkili oluyor. Nizami ordu dışında Irak'ın güney bölgesinde yaklaşık 10,000 kişilik bir aşiret birliği toplanıyor. Ben bu tarihi olaydan bugün için çok ciddi dersler çıkarılabileceğini düşünüyorum. Gelecek yıl ve ona giden süreçte Kut'ül Amara ve benzeri olayları Iraklılar ve Türkiyeliler olarak birlikte hatırlamamızın hepimize birçok yarar getireceğini düşünüyorum. Hem iki ülke arası dostluğun pekişeceğini hem de kendi içimizdeki sosyal yapıların pekişeceğini düşünüyorum. Herkesin gelip ortak savunmaya hizmet etmesi, Irak için de çok anlamlı bir şey. Irak'ta da Kürt demeden, Arap demeden, Sünni demeden, Şii demeden, Türkmen demeden herkesin gelip Bağ-

Kut'ül Amara ve benzeri olayları Iraklılar ve Türkiyeliler olarak birlikte hatırlamamızın hepimize birçok yarar getireceğini düşünüyorum.

dat’ı savunması çok anlamlıdır ve bugünün kardeşliğine, ortak işbirliğine hizmet eden bir şey. Bu bakımdan eminim sizler de önümüzdeki bir yıl içinde bu ortak hatırlayışa katkıda bulunursunuz ve güzel bir yüzüncü yıl törenleri gerçekleşir.

Biz de ORSAM olarak o karşılıklı işbirliği olgusunu ve uzlaşma algısını ortaya çıkartmak için hem Irak’taki düşünce kuruluşları ile hem akademis-

yenler ile hem de üniversiteler ile çalışmalar yürütüyoruz. Bu dönem işbirliklerini arttırıyoruz. Irak’taki üniversiteler ve düşünce kuruluşları ile yaptığımız protokoller var. Ortak işbirliği çalışmaları olacak. Biz de ORSAM olarak buna önümüzdeki süreçte, sizlerin desteği ile katkılar yapmaya çalışacağız. Bizimle görüşlerinizi paylaştığınız için teşekkür ederiz.

ORSAM, Ortadoğu konusunda faaliyet gösteren tarafsız bir düşünce kuruluşudur. ORSAM Ortadoğu ile ilgili bilgi kaynaklarını çeşitlendirmeyi ve bölge uzmanlarının düşüncelerini Türk akademik ve siyasi çevrelere doğrudan yansıtabilmeyi hedeflemektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ORSAM, Ortadoğu ülkelerindeki devlet adamlarının, bürokratların, akademisyenlerin, stratejistlerin, gazetecilerin, işadamlarının ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Türkiye’de konuk edilmesini kolaylaştırarak, yerel perspektiflerin güçlü yayın yelpazesine gerek Türkiye gerek dünya kamuoyuyla paylaşılmasını sağlamaktadır. ORSAM yayın yelpazesi içinde kitap, rapor, bülten, politika notu, konferans tutanağı ve ORSAM dergileri *Ortadoğu Analiz* ve *Ortadoğu Etütleri* bulunmaktadır.

©Bu metnin içeriğinin telif hakları ORSAM’a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu raporda yer alan değerlendirmeler yazarına aittir. ORSAM’ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ORSAM

Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM)

Süleyman Nazif Sokak No: 12-B Çankaya / Ankara

Tel: 0 (312) 430 26 09 Fax: 0 (312) 430 39 48

www.orsam.org.tr